

Kristina Kokalj

Med realnostjo in fikcijo eksperimentalnega filma

V-F-X LJUBLJANA

19.–21. MAJ 2022

UTRINKI IZ LJUBLJANEGA | 1965

Slovenska kinoteka je v maju že drugo leto zapored odprla vrata mednarodnemu festivalu eksperimentalnih avdiovizualnih praks *V-F-X Ljubljana*, ki ga organizira skupaj s SCCA-Ljubljana/Postajo DIVA. Lani je festival postavil temelje, na katerih je letos suvereno gradil in nadaljeval s svojim poslanstvom – predstaviti občinstvu široko polje raznolikih pristopov k eksperimentalnemu filmu in videu.

Tokratno izdajo festivala je odprl razmislek o vlogi kuratorja. Nemška kuratorica in sodirektorica evropskega *Media Art Festivala EMAF* v Osnabrücku Katrin Mundt je pripravila predavanje z naslovom *Kuriranje filma in videa – samoizbrisno predavanje*, v katerem se je dotaknila dilem in zagat, ki

nastopijo v procesu kuriranja umetniških del. Za festival je pripravila tudi program štirih eksperimentalnih in esejističnih filmov z naslovom *Zagonetke*, ki se poigravajo z iluzijami in manipulacijami, ki jih dojemamo kot resničnost. Film **Instantno življenje** (Instant Life, 2021, Anja Dornieden, Juan David González Monroy in Andrew Kim) je posnet kot tridelna rekonstrukcija najdenega filma z istim naslovom, ki je tudi sam rekonstrukcija še starejšega filma z istim naslovom. Ko nas narator nagovori, naj ne poskušamo rešiti zagonetke, se mu seveda moramo upreti, da bi se izvlekli iz pasti manipulacij in trikov, s katerimi nas zapleta v pripoved. Obstanemo med realnostjo in fikcijo, ranljivi in prepuščeni svobodni volji filmskega aparata.

Osrednji del festivala je predstavljala retrospektiva hrvaškega avtorja Vladislava Kneževića, ki je gledalce popeljal po abstraktnih pokrajinah s pridihom futurizma. Knežević se skozi svoja dela sprašuje, kaj ostane, ko filmu odvzameš narativnost in čustva, ga oguliš žanrskih predispozicij, dekonstruiráš njegovo linearnost in iz njega izvabiš popolnoma avtentično dimenzijo. Njegovi filmi bolj kot čustva nagovarjajo čute. Gledalca sooča z dejstvom, da je kino tehnološki sistem, ki poleg reprezentiranja lahko tudi dobesedno modulira percepcijsko resonanco subjekta. Telo gledalca opravlja funkcijo vmesnika med subjektom in objektom. Percepcija občasno povzroči iluzijo. Ta v konceptu kina pomeni razhajanje med kinematografskim

in običajnim zaznavanjem, ki se beleži kot premikanje telesa skozi prostor na platnu. Del programa Kneževičevih filmov je bil predvajan s sistemom za stereoskopski 3D prikaz, film **Aqualia** (2021) pa je bil na ogled v 360-stopinjskem prikazu na VR točki v kavarni Kinoteke, s čimer smo imeli priložnost doživeti imerzivno izkušnjo kinematografske kinestezije, pri kateri telo postane objekt senzorne vključenosti.

Avtorica tega besedila pozdravljam Kneževičevo zavezanost prevpraševanju medija, a vendar priznavam, da sem do njegovih filmov po ogledu privzela držo precejšnje ravnodušnosti. Ob tem spoznanju sem bila primorana zopet analizirati svoj odnos do eksperimentalnega filma – oziroma do estetskih, tematskih, idejnih in konceptualnih meril, po katerih sodim filme. Zdi se, da so ti kriteriji vsaj na videz arbitrarni, nekonsistentni in podvrženi osebnim preferencam. V nekaterih filmih lahko prepoznam določene kvalitete, vendar jih – če si dovolim nekoliko ezoterike – ne začutim. Tovrstni miselni procesi me nikoli ne pripeljejo do konkretnih zaključkov, gotovo pa je ena od delnih ugotovitev vedno ta, da na moje doživljanje filma vpliva njegova umestitev v program. Ker so eksperimentalni filmi praviloma kratki, je vloga kuratorjev, ki jih povezujejo v koherentne entitete, izredno pomembna.

Z raziskovanjem sil, materialov in mehanizmov delovanja filmskega aparata me je zato pozitivno presenetil program z naslovom *Dinamika prostora*, ki ga je premišljeno pripravila Marina Kožul, sodirektorica festivala eksperimentalnega filma *25 FPS* iz Zagreba. Omenjeni festival se je v preteklih sedemnajstih letih uveljavil kot eden najpomembnejših festivalov eksperimentalnega filma v Evropi. Vsako leto prikaže aktualen pregled sodobne mednarodne eksperimentalne produkcije, poleg tega pa ponuja lokalnim eksperimentalnim avtorjem eno redkih priložnosti predvajanja

na velikem platnu. To je gotovo eden od razlogov, zakaj se vse več mladih hrvaških avtorjev oddaljuje od postulatov klasične filmske tradicije in išče svoj osebni izraz v polju nekonvencionalnih pristopov.

Dinamika prostora je program filmov hrvaških avtoric različnih generacij, katerega namen je s filmskimi sredstvi in jezikom raziskati sile, ki povzročajo gibanje in delovanje. Fotografija je partikularen objekt, ki ga Hrvoslava Brkušić v filmu **Gore** (Planine, 2018) postavi na časovnico. Iz najdenih diapozitivov izbere motiv gorskih pokrajin in z njihovim hitrim izmenjavanjem draži gledalčeve čute. Množica dražljajev hitro nizajočih se podob povzroča intenzivno vizualno izkušnjo. Film zunanost sprva ponotranji, nato pa jo s postprodukcijskimi postopki razkroji, razblini in naredi nerazpoznavno, kot bi nas želel pripraviti na občutek odtujenosti, s katerim nas bo prežela naslednji film. **Kako se pogovarjati z mamom** (Kako razgovarati s mamom, 2020, Dalija Dozet) je tankočutna osebna izpoved o odnosu med mamom in hčerjo, avtorico filma. Razmerje je vsakodnevni izum, ki ga hči brezupno želi rešiti površnost. Pri tem nas povabi na pot razmisleka o paradoksu bližine, ki se poveča z razdaljo. Iz nje po soočenju z osebno stisko je nastal tudi film **Plejade** (2021, Mateja Zidarić). Morebiti usodno medicinsko diagnozo je avtorica vpela v mrežo asociacij, mitov in metafor – konstrukcijo na odgovor lastnega manka. Slike ultrazvoka, v katerih najde podobnost s satelitskimi slikami luninega površja, se s pomočjo montaže plastijo preko *WhatsApp* sporočil, posnetkov spletnih kamer in zadetkov iskanj na *Googlu*. V iskanju smisla in utehe napolnjuje praznino, ki jo predstavlja utelešena figura subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve. Kot plasti avtoričinega filma so se zgoraj omenjeni in neomenjeni filmi programa vsebinsko in vizualno prepletali ter se zaokrožili v koherentno celoto, ki je ponujala množstvo vstopnih točk za razmislek in refleksijo.

Domača tla je v sodelovanju z arhivskim oddelkom Slovenske kinoteke zastopal program zgodnjih del Vinka Rozmana. Eklektičen program je deloval kot nekakšen Rozmanov dnevnik, v katerem smo se seznanili z njegovimi hobiji, družbenopolitičnimi prepričanji, spoznali njegove prijatelje in družino ... Premierno sta bila predstavljena dva Rozmanova digitalno restavrirana filma, preostali del programa pa nam je performativno plat kinoizkušnje razkrival z brnjenjem 8-mm projektorjev iz zadnje vrste kinodvorane in ročnim usklajevanjem slike in zvoka.

Tudi letos je festival *V-F-X Ljubljana* zaključil Luka Prinčič z novo edicijo svojega raziskovalnega avdiovizualnega performansa **trans.fail/xenotopic.network**, ki je novo lokacijo festivala – Cukrarna bar – odel v pulzirajoče, abstrahirane podobe in ritme. Preko konceptov tujega (*xeno*), prostora (*topic/topos*) in omrežja (*network*) Prinčič opozarja na transmedijskost okolja sodobnega človeka in pasti digitalnega »napredka«. Forma torej vsebino odpira novim branjem in širi razumevanje medija samega.

Prakse iz tujine, predstavljene na festivalu, so zopet pokazale, da na področju eksperimentalnega filma in videa v Sloveniji nazarujemo. Ker so tovrstne prakse le redko na voljo za ogled preko tradicionalnih distribucijskih kanalov, lahko le upamo, da bo festival *V-F-X Ljubljana* tudi v prihodnje ta manko vsaj deloma zapolnil.